

A központi idegrendszer
sejtjei: neuronok.

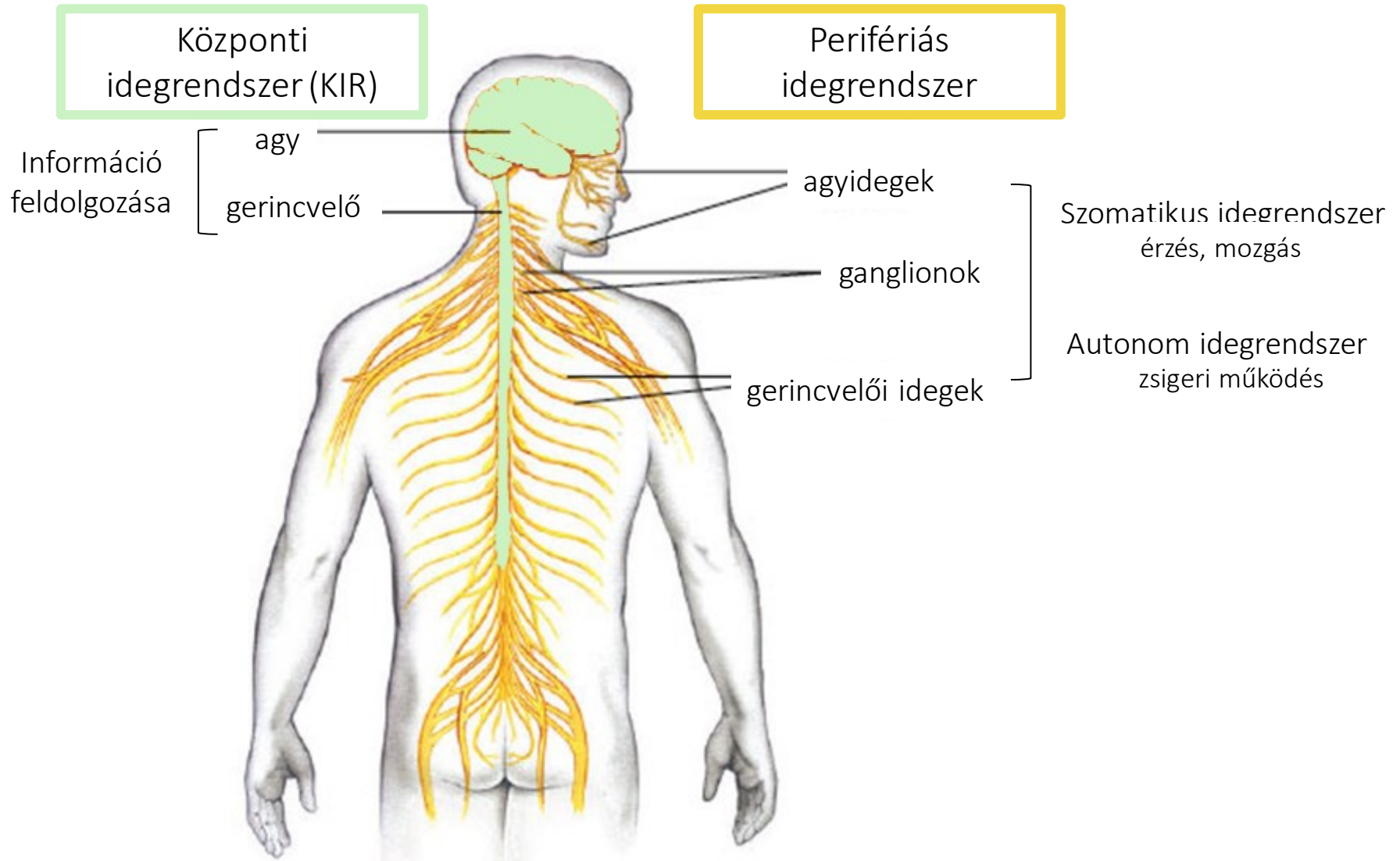
Synapsis, a
neurotranszmisszió és
idegélettani folyamatok
morfológiai alapjai.
Gliasejtek. Idegrostok
típusai.

Dr. Pálfi Emese

Semmelweis Egyetem

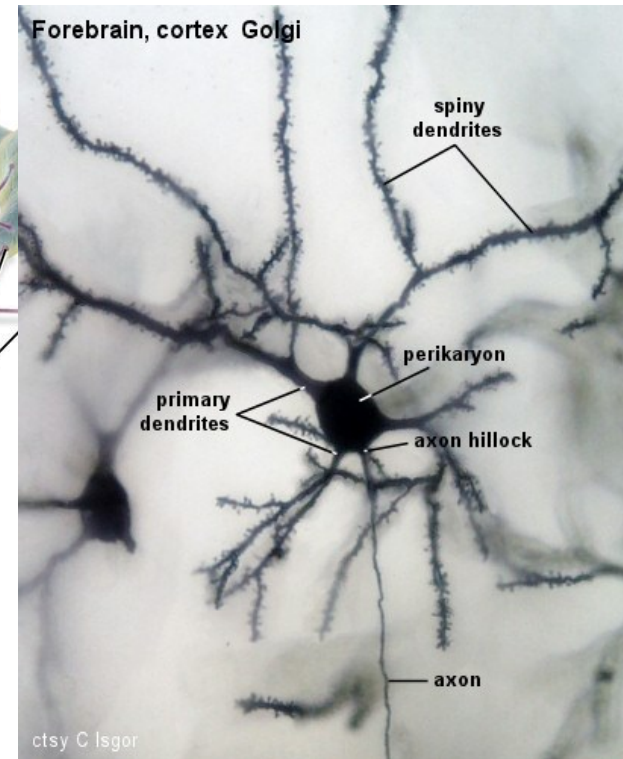
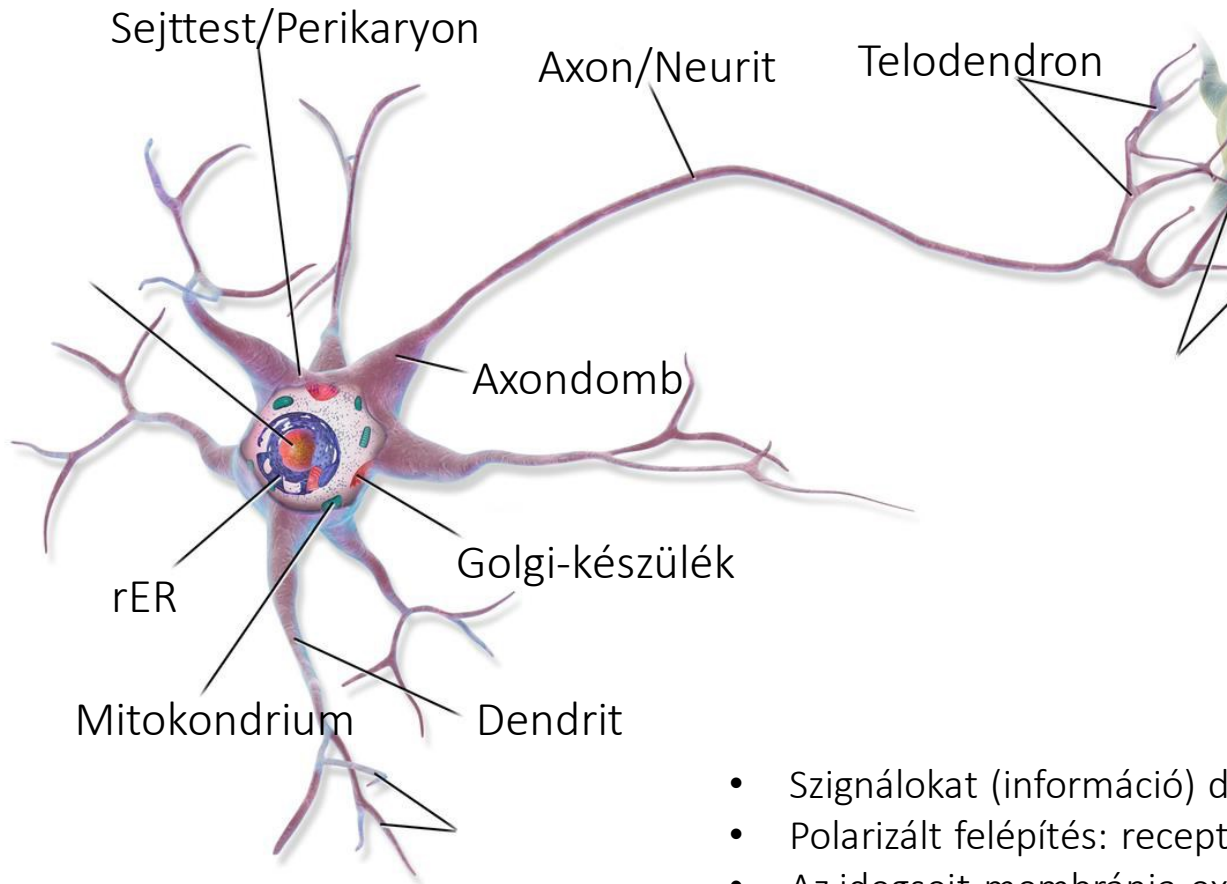
Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet

Az idegrendszer felosztása

Idegek: hozzátartoznak a motoros véglemezek és receptorok is!

A neuron felépítése

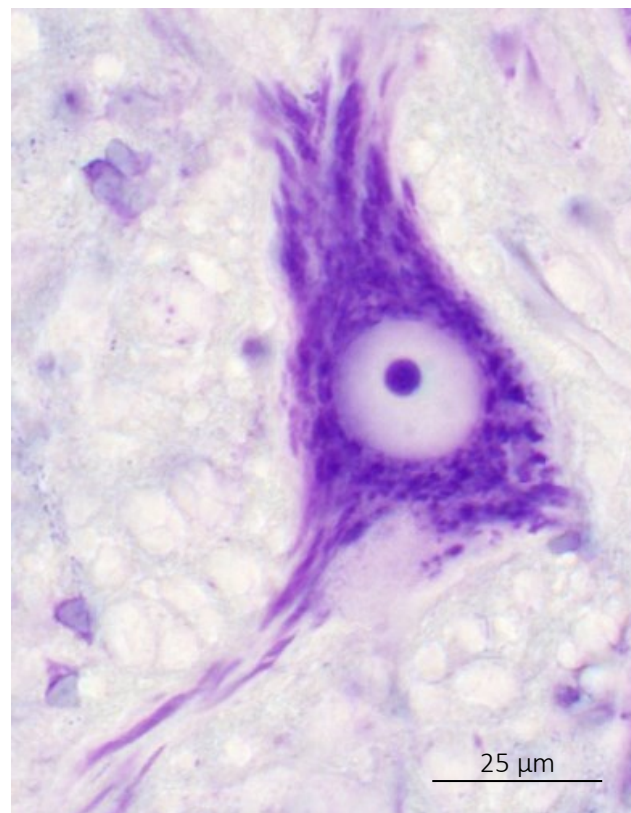
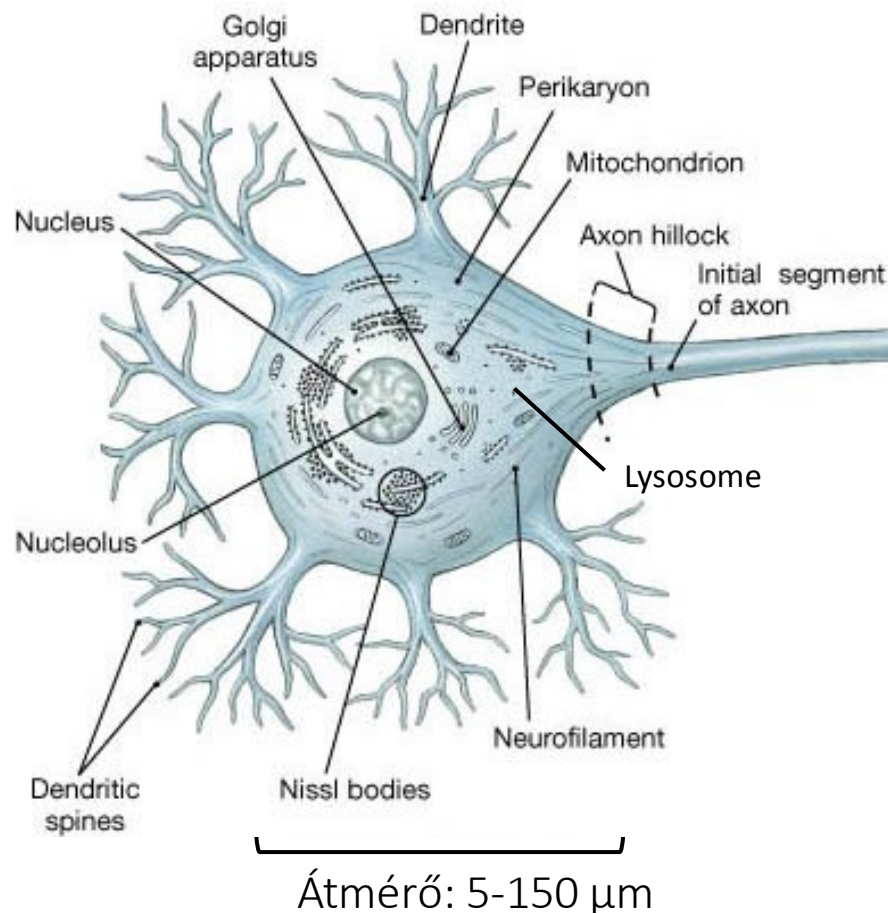

- Szignálokat (információ) dolgoz fel és továbbít
- Polarizált felépítés: receptor és effektor régiók
- Az idegsejt membránja excitábilis
- A neuron izgalmi állapota során elektromos impulzus - akciós potenciál - keletkezik
- Az akciós potenciál az axonban a végződés felé halad
- Szinapszis

Perikaryon

- Nagy, eukromatikus sejtmag
- Prominens nucleolus
- rER = Nissl-szemcse/tigroid
- Szabad riboszómák
- Golgi-apparátus: neuropeptidek
- Neurofilamentumok: 10nm vastag speciális intermedier filamentek (vimentin, desmin, GFAP, nestin)
- Axondomb → $\emptyset$ Nissl-szemcse
- Axon Initial Segment

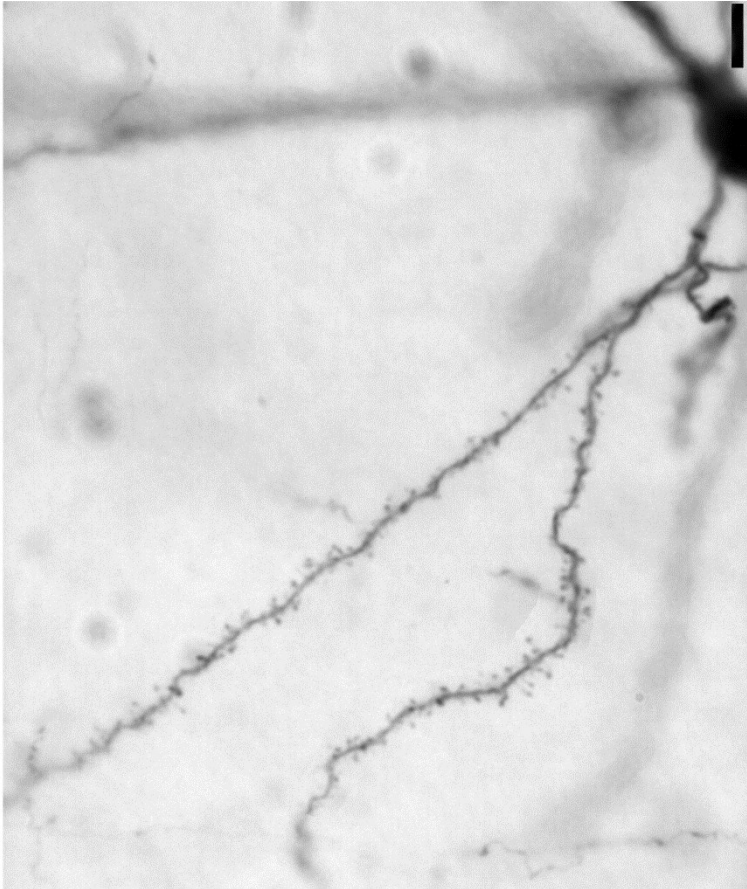

Az idegsejtmembrán fehérjekomponensei

- Rés kapcsolat → konnexin (Cx)
- Feszültségérzékeny ioncsatornák
- Transzmittervezérelt ioncsatornák
(kolinerg-, glutaminsav-, purinerg receptorok)
- Metabotróp receptorok
(rodopszinszerű-, glukagonreceptor szerű fehérjék, glutaminsav-ill. kalciumreceptorok)
- Plazmamembrán transzporterek → facilitált diffúzió
(Na^+/K^+ függő vagy Na^+/Cl^- függő)
- Ionpumpák
(Na^+/K^+ pumpa, Ca^{2+} pumpa)
- Sejtadhéziós molekulák
(CAM)

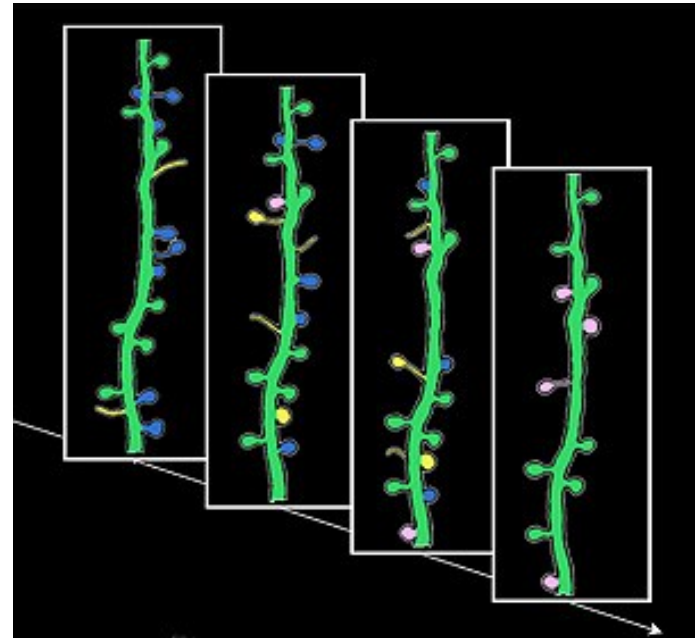
Dendrit

- Cytoplasma szerkezete megegyezik a perikaryonéval

- Dendrittüskék

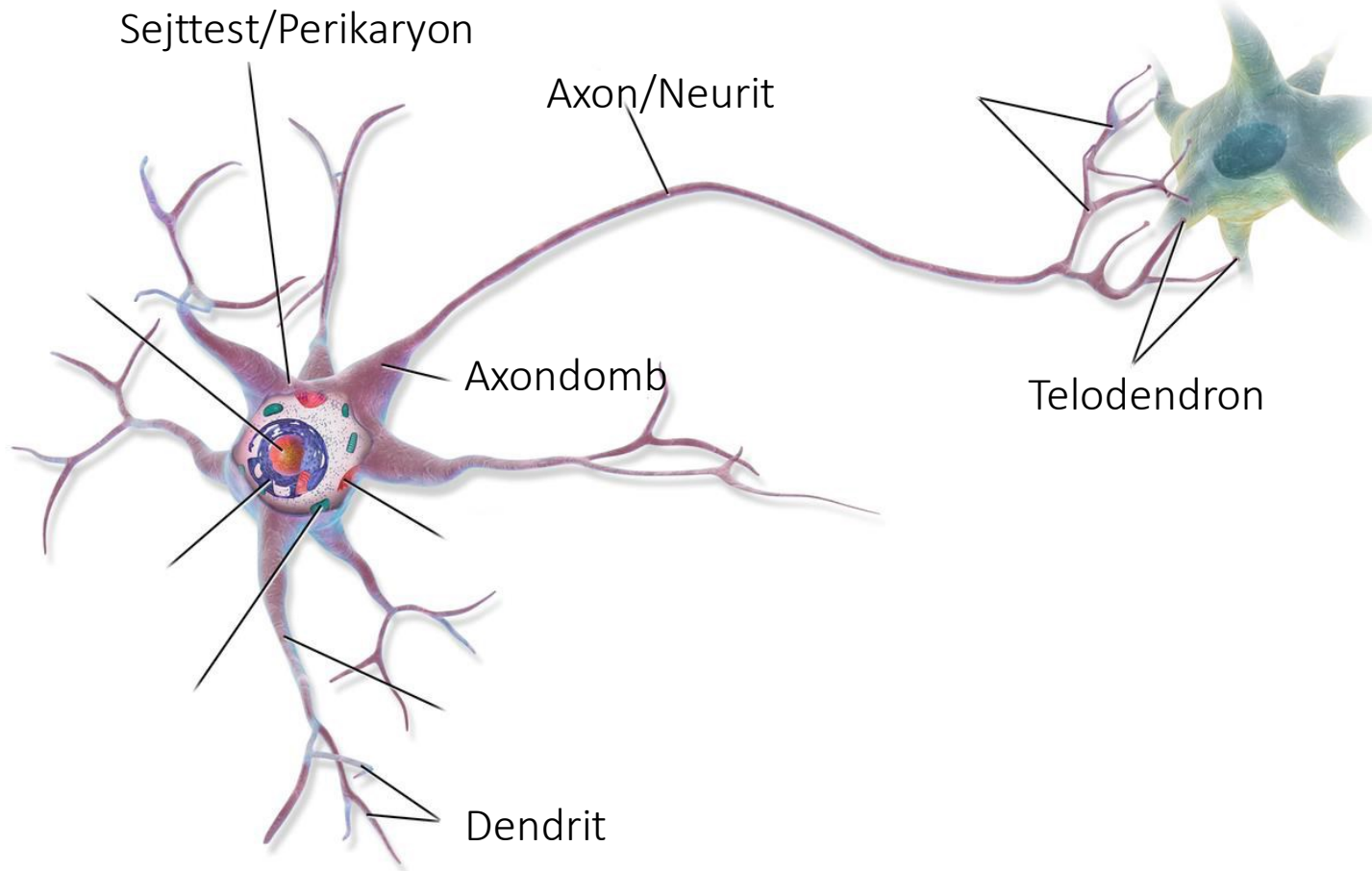
- a dendritek kis nyúlványai
- sok aktin, kevés mikrotubulus és intermedier filamentum
- plaszticitás jellemző

Egy nap különböző időpontjaiban azonos dendritről készült képek egy új feladat megtanulása során (egér). A dendrittüskék átrendeződnek, újak keletkeznek mások eltűnnek.

Axon

- Axondomb → $\emptyset$ Nissl-szemecse
- Iniciális szakasz
  - varikozitások
  - collateralisok
- Fő lefutási szakasz
- Telodendron

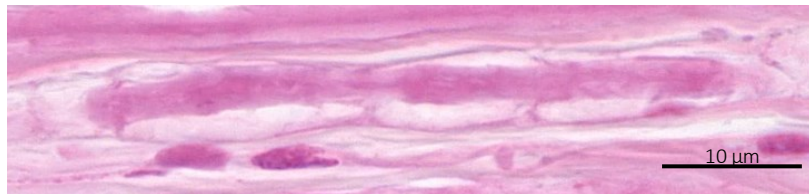
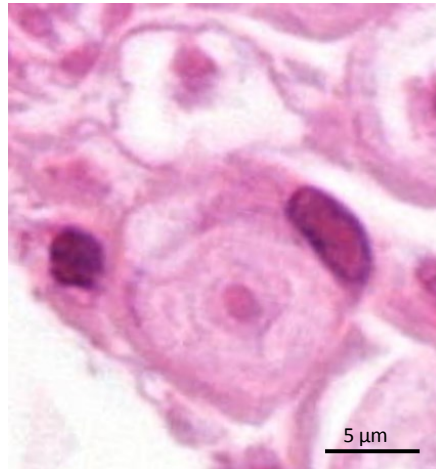
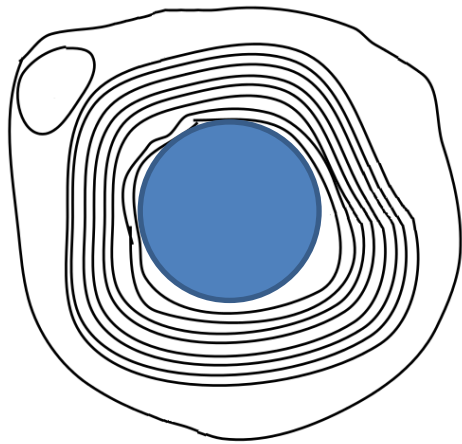

Az idegrost gliaburkai

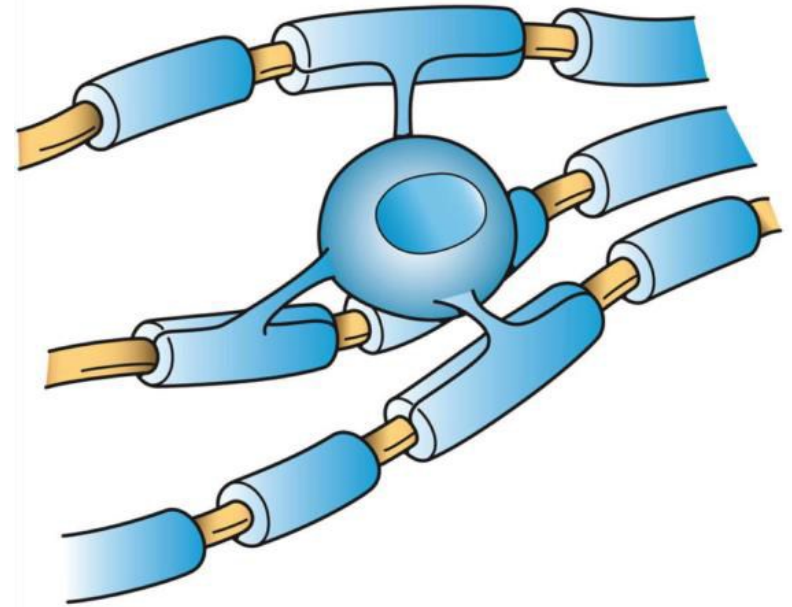
PNS

Schwann-sejt

CNS

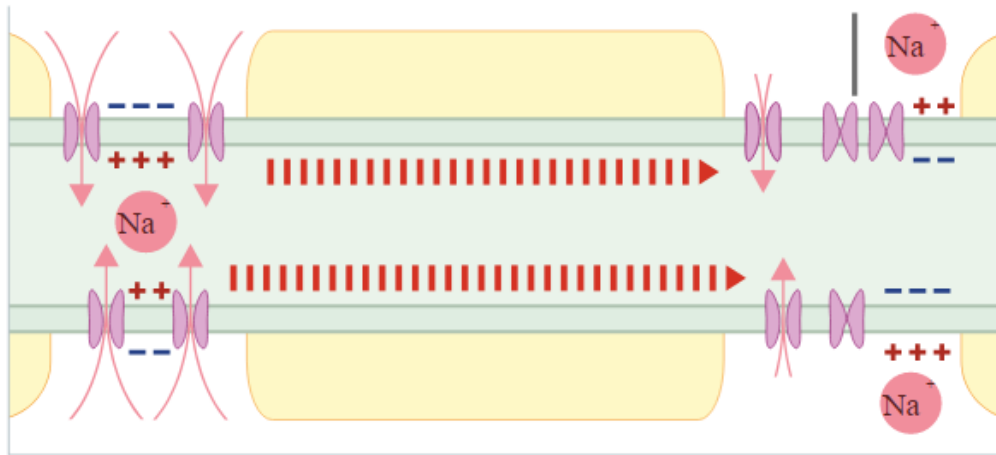
Oligodendroglia

Ranvier-befűződés

Szaltatórikus ingerületvezetés

Velőshüvelyes rostok felosztása

A-rostok 120 m/sec

α /Ia rost 120 m/sec

harántcsíkolt izom motoros rostjai

β /Ib rost 60 m/sec

bőr tapintásérző rostjai

γ /II rost 30 m/sec

izomorsó afferensek

δ /III rost 15m/sec

bőr fájdalomérző rostjai

B-rostok 6 m/sec preanglionáris vegetatív rostok

C/IV rostok 0,5-2 m/sec postganglionáris vegetatív rostok

Velőtlen rostok

Neuronális transzport

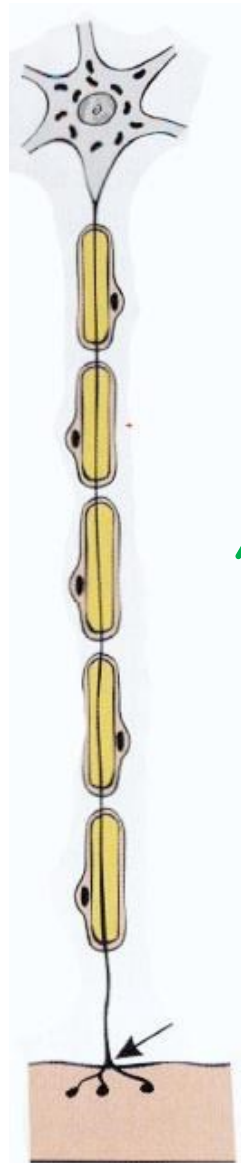
Dendritikus transzport

- csak lassú komponens
- centralis irány

Axonalis transzport

Anterográd

- lassú komponens (0,2-8 mm/nap)
cytoplasma áramlás
skeketalis komponensek
- gyors komponens (50-400 mm/nap)
mikrotubulus mentén – kinezin
fehérjék, vezikulumák

Retrográd

- dinein
- nagy vezikulumák szállítása lebontásra

A neuron-tan

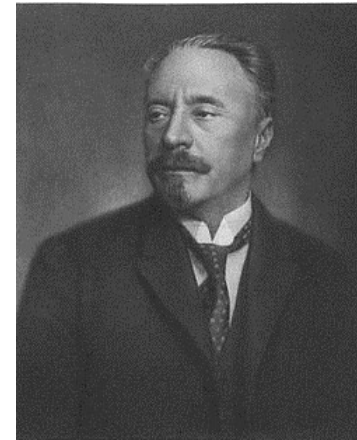

Camillo Golgi

VS

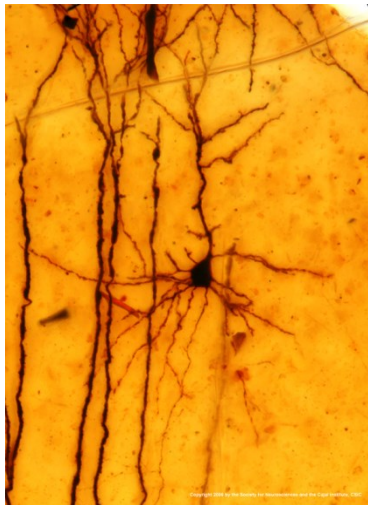
Ramón y Cajal

Lenhossék Mihály

Retikularis elmélet:

- az idegrendszer elemei hálózat-szerű continuumot alkotnak.

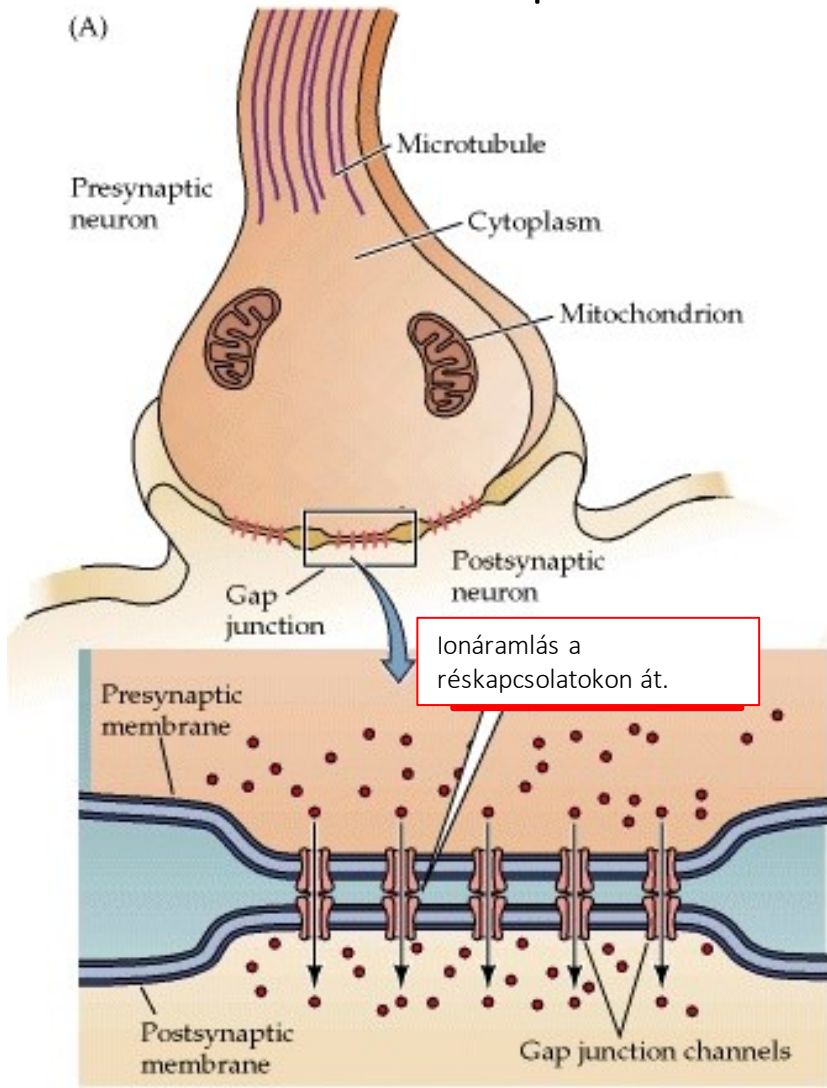
Neuron doktrina:

- az idegrendszer struktúrális és funkcionális egysége a neuron
- a neuronok egy másik neuronnal szinaptikus kapcsolat útján kommunikálnak

Szinapszis

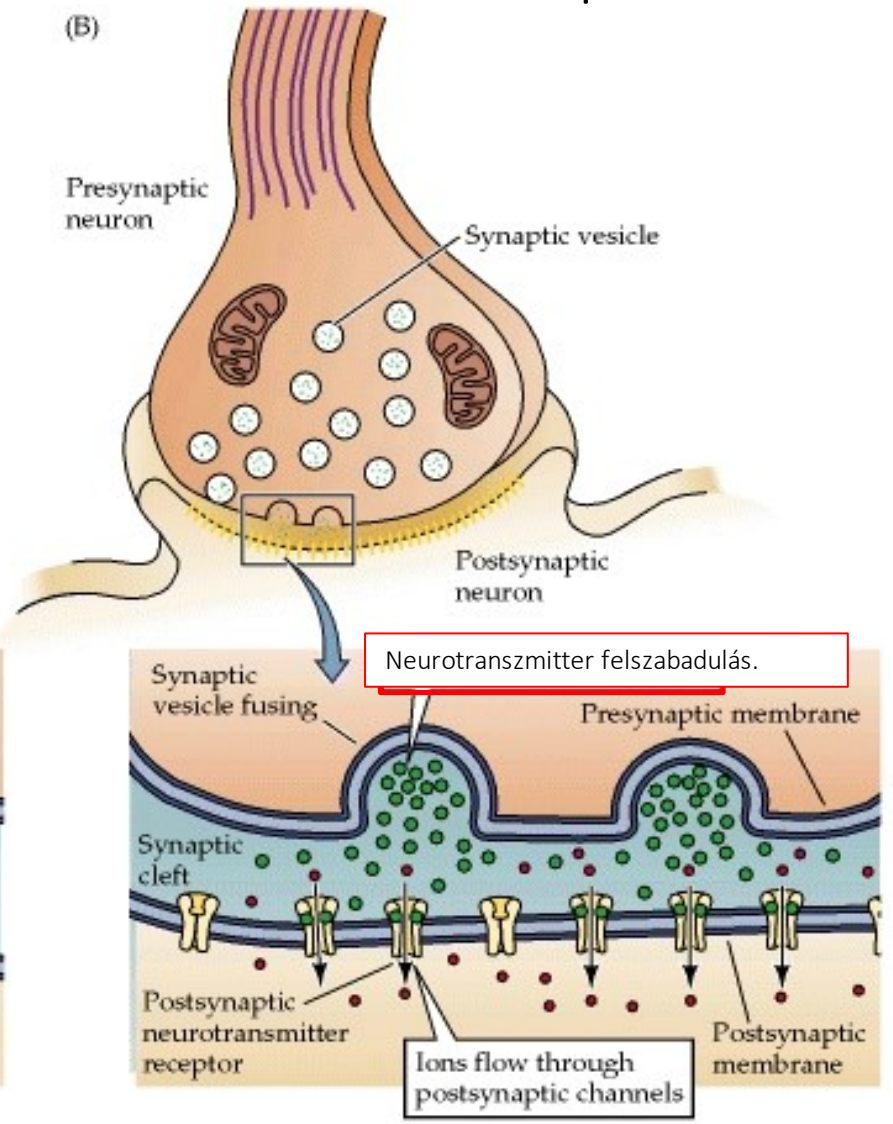
Elektromos szinapszis

(A)

Kémiai szinapszis

(B)

Transzmitterrendszerek

Serkentő aminosav transzmitterrendszer

glutaminsav

Gátló aminosav transzmitterrendszer

GABA

glicin

Kolinerg transzmitterrendszer

acetilkolin

Biogén aminok transzmitterrendszere

katekolaminok – dopamin,
noradrenalin, adrenalin

indolaminok – szerotonin

hisztamin

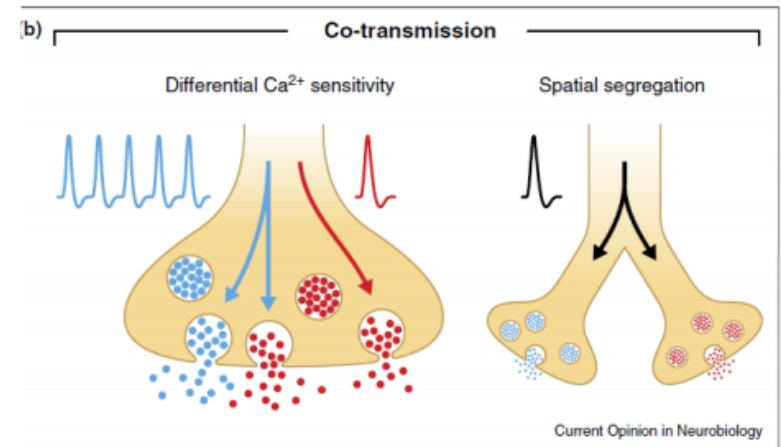
Neuropeptidek

Egyébjelátvivő anyagok

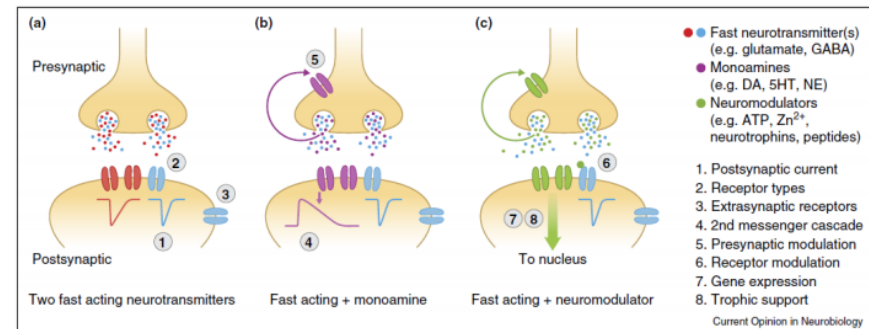
ATP, adenzin, kannabionoidok

Kotranszmisszió

Dale–Eccles-szabály: „egy neuron–egy transzmitter”

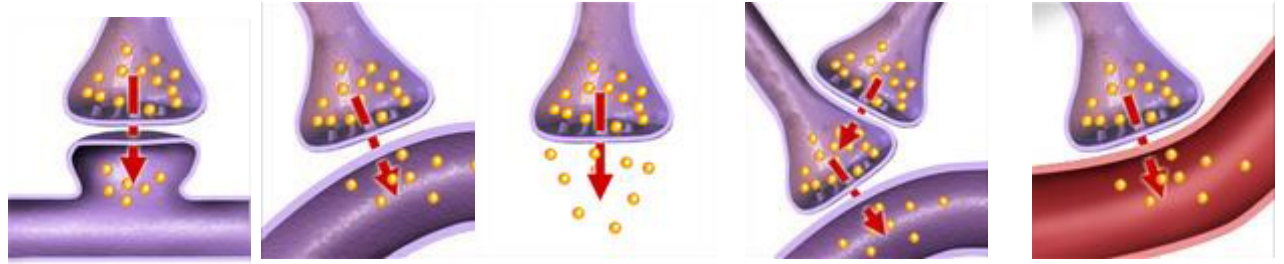

Corelease

Az axon helyzetétől függően:

- axodentritikus
- axosomatikus
- axoaxonikus
- axoextracellularis
- axosynaptikus
- axosecretorikus

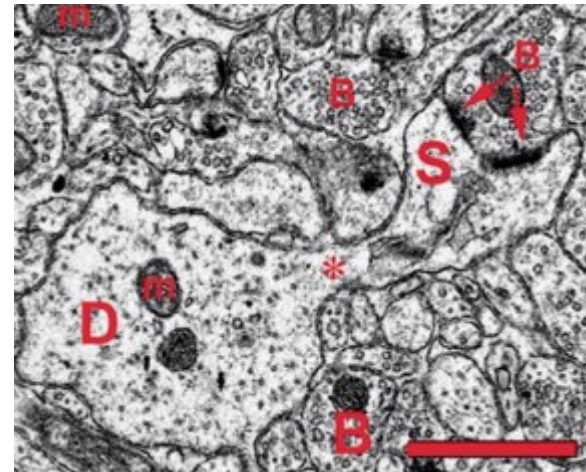
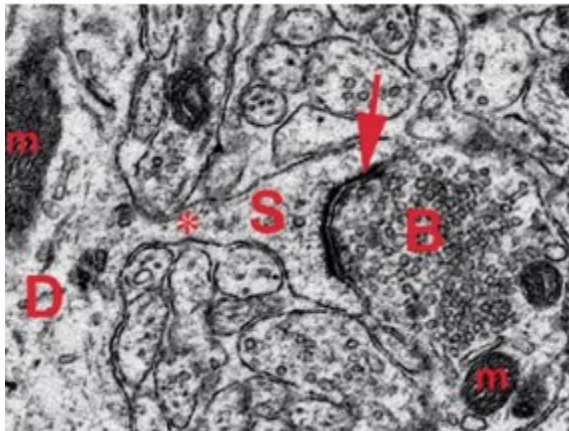

Funkció szerint:

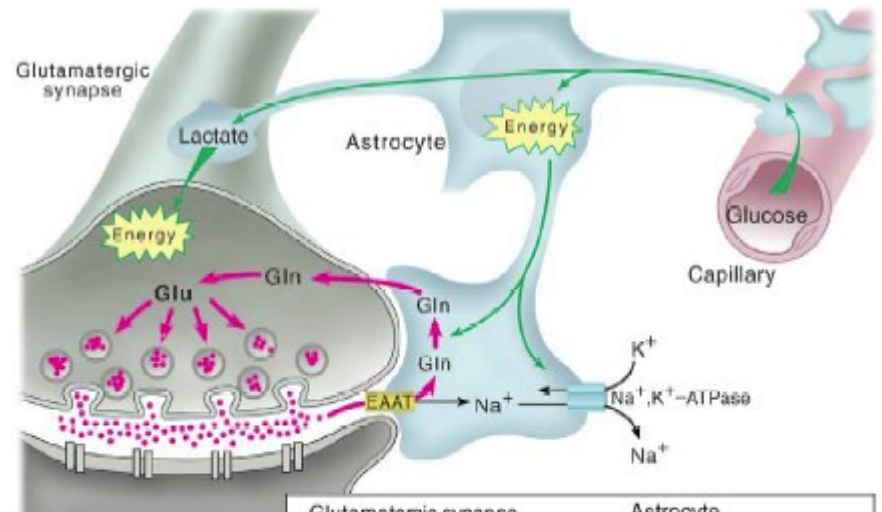
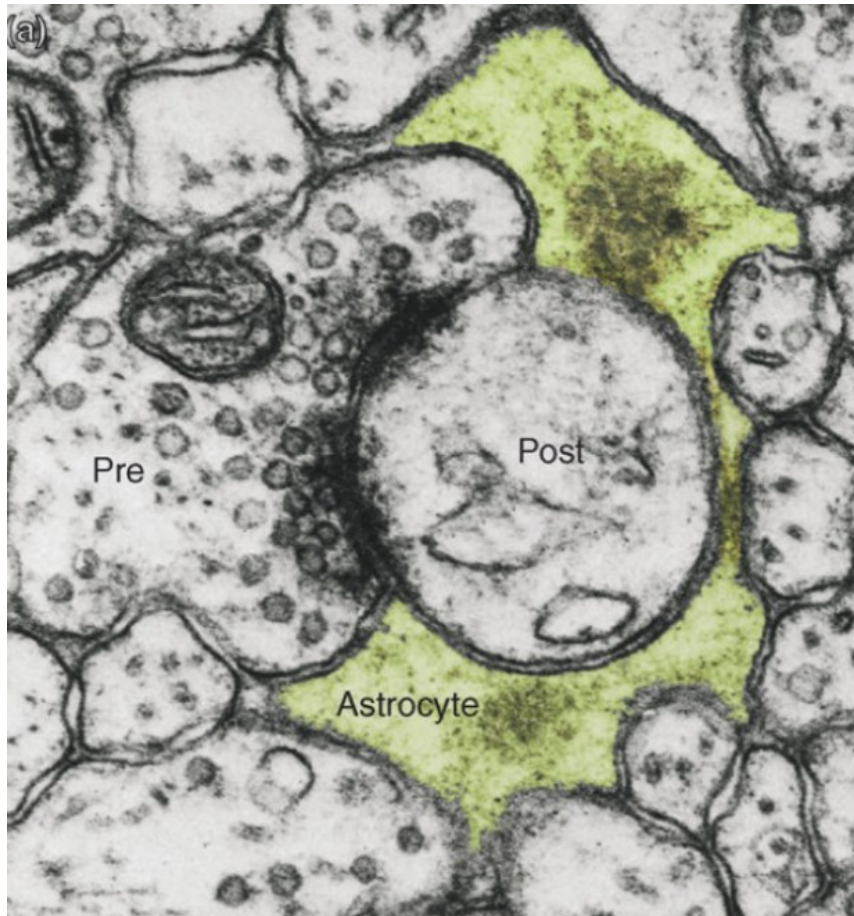
- serkentő (excitatorikus)
- gátló (inhibitoros)

Morfológia szerint:

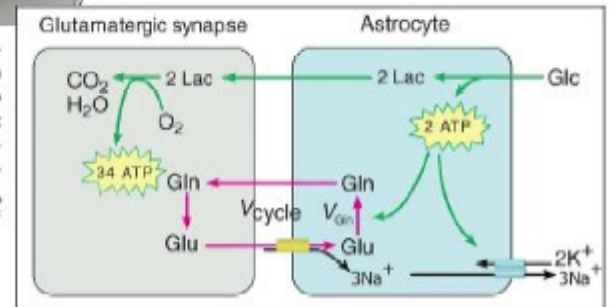
- szimmetrikus (Gray II): variábilis, nagy vezikulák; ált. gátló
- aszimmetrikus (Gray I): kis, kerek vezikulák; ált. serkentő

Tripartite szinapszis

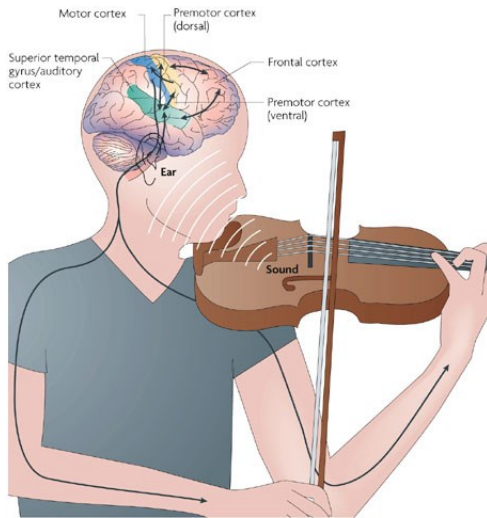

Food for thought. Upper panel: The mechanisms by which synaptic activity is coupled to glucose usage. Lower panel: Stoichiometry of glutamate-mediated synaptic transmission and glucose usage. V_{cycle} rate of TCA cycle; V_{gln} rate of neurotransmitter cycle

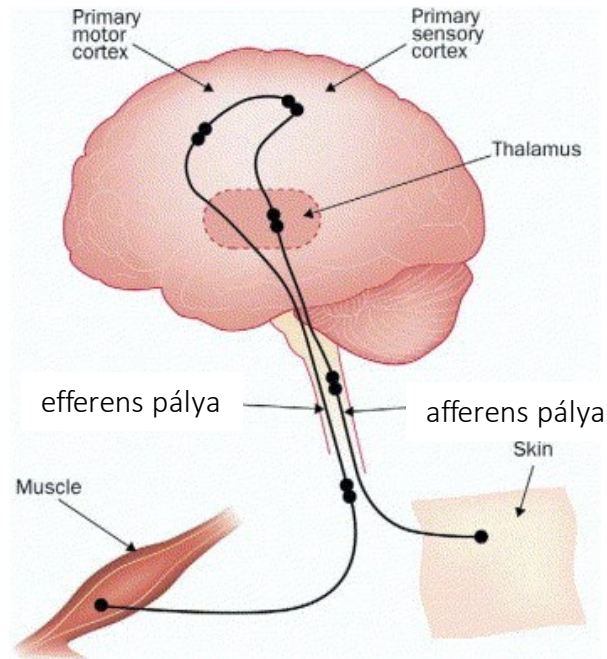

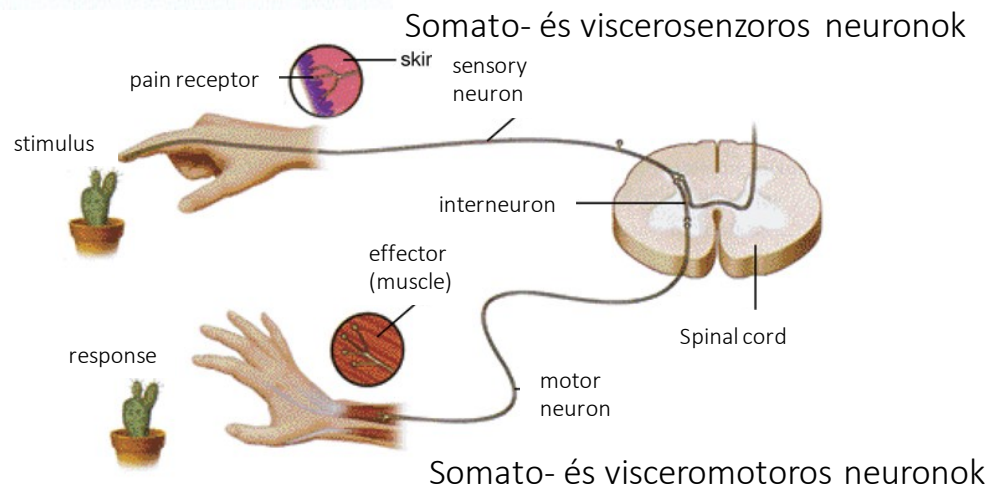
Neuronok funkcionális csoportosítása

Nature Reviews | Neuroscience

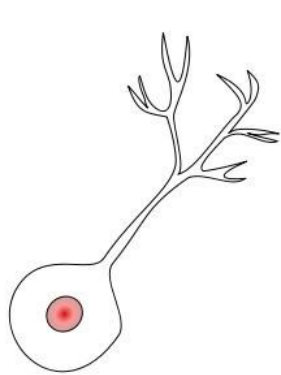

- szenzoros neuron
- motoros neuron
- projekciós neuron

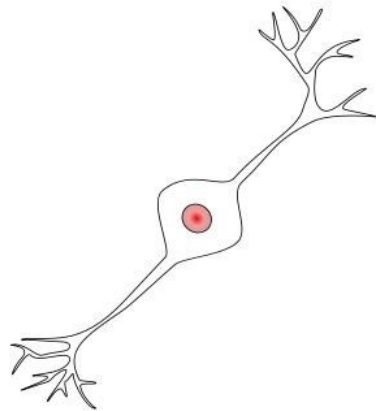

Neuronok morfológiai csoportosítása

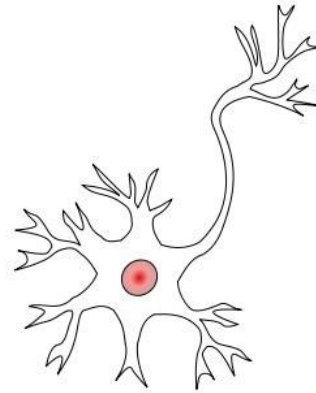

Unipoláris

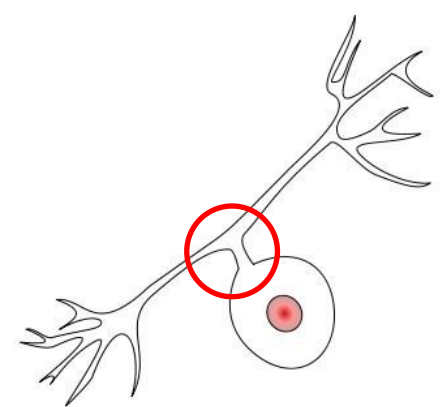
Bipoláris

- retina
- ggl. spirale

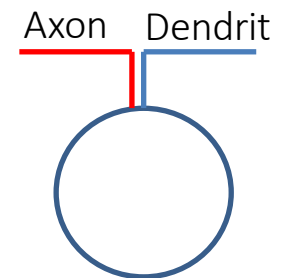
Multipoláris

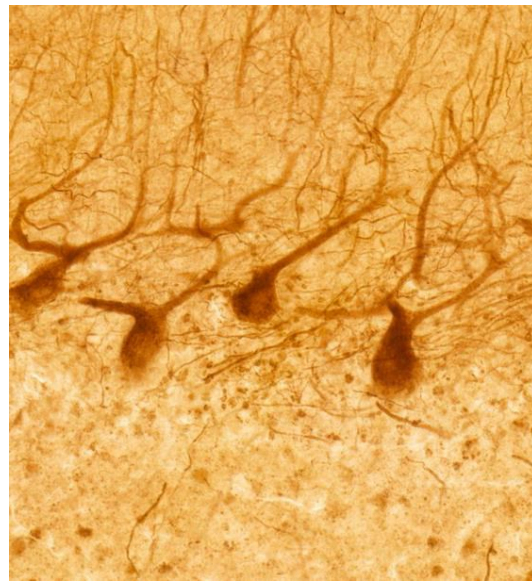
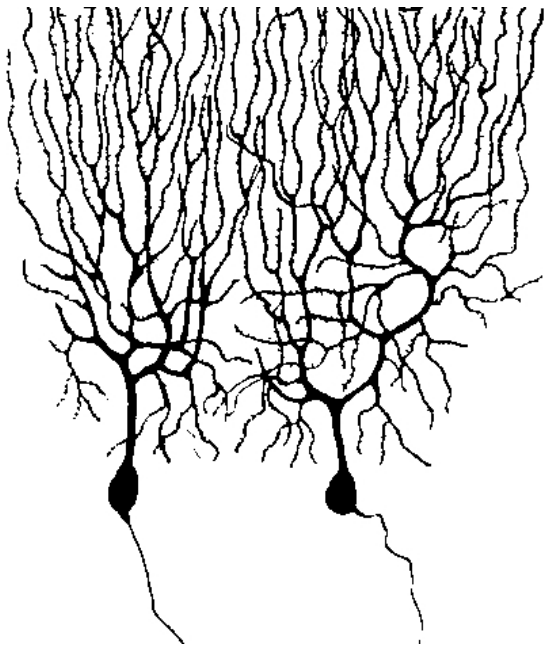
- agykéreg
- kisagykéreg
- gerincvelő
- vegetatív ganglionok

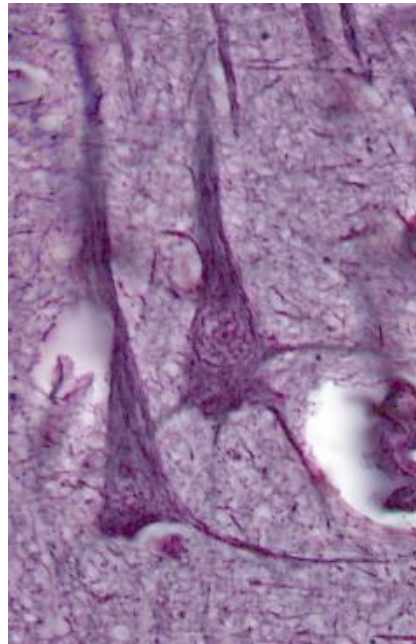
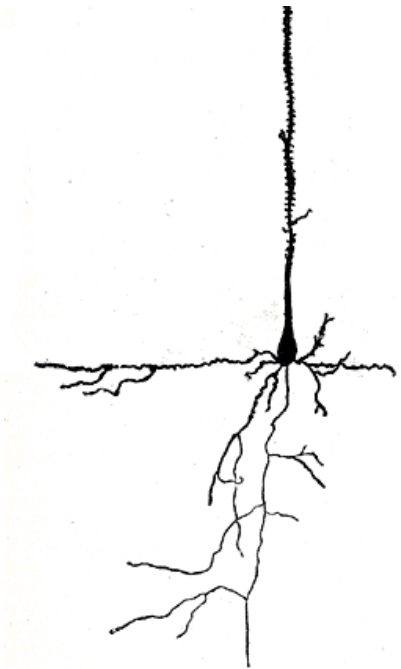
Pseudounipoláris

- ggl. spinale
- nucl. mesenc. n. V.

Purkinje-sejt (kisagy)

Betz-sejt (nagyagykéreg)

Gliális sejtípusok az idegrendszerben

Neuroektodermális eredet

Mezodermális eredet

Neuron

Neuroglia

Erek falát és agyhártyákat alkotó sejtek

Asztroglia

Oligodendroglia

Ependyma

Mikroglia

radiális glia
perivaszkuláris asztrociták
periszinaptikus asztrociták
Bergmann glia
Müller glia
tanyciták
pituicita
corpus pineale sejtjei
adenohipofízis csillagsejtjei
enterális gliasejtek

oligodendrociták
szatellitasejtek
Schwann sejtek

ependymociták
ependyma- szervek sejtjei
choroid plexus hámsejtjei

rezidens mikroglia
bevándorolt makrofágok

Asztroglia

plazmás

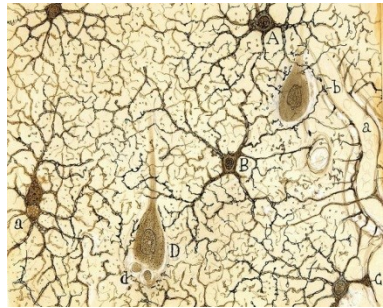
szürke állományban

rostos

fehér állományban

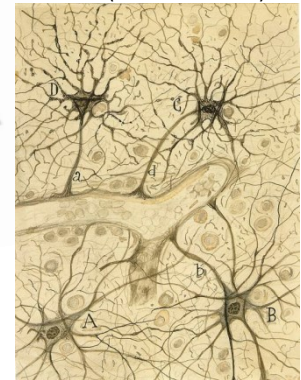
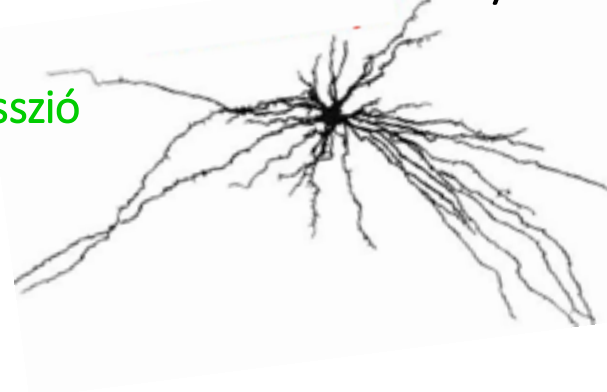
Lenhossék Mihály
(1863-1937)

Cajal

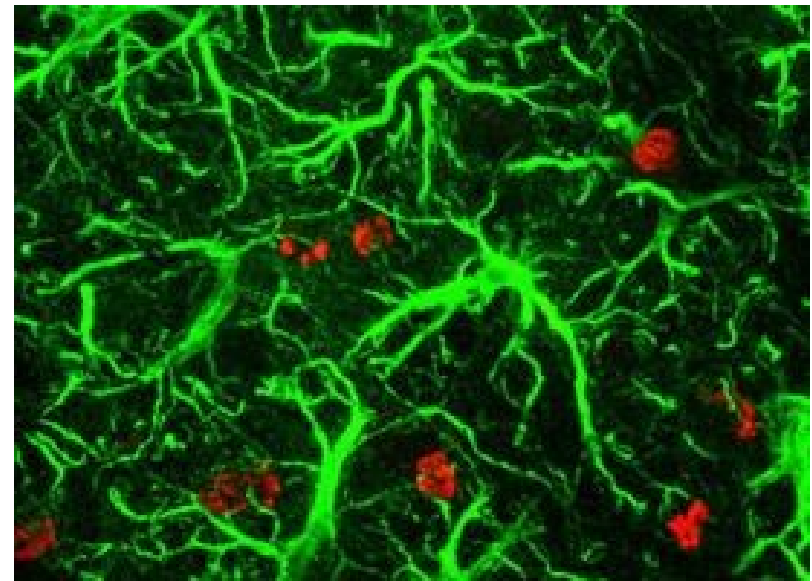
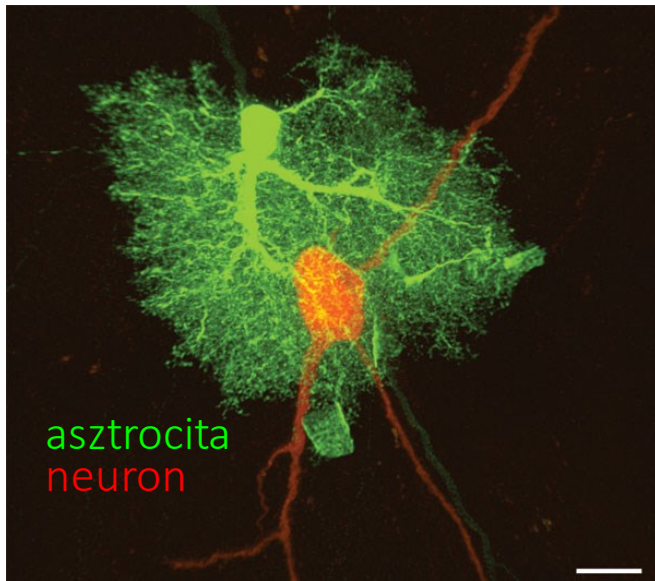
GFAP expresszió

Cajal

Rövid, finoman elágazó nyúlványok.

Hosszú, kevésbé elágazó nyúlványok

GFAP: glial fibrillary acidic protein (intermediér filamentum)

Struktúrális támasz. Az extracelluláris pH és K^+ ion koncentráció rendbentartása.

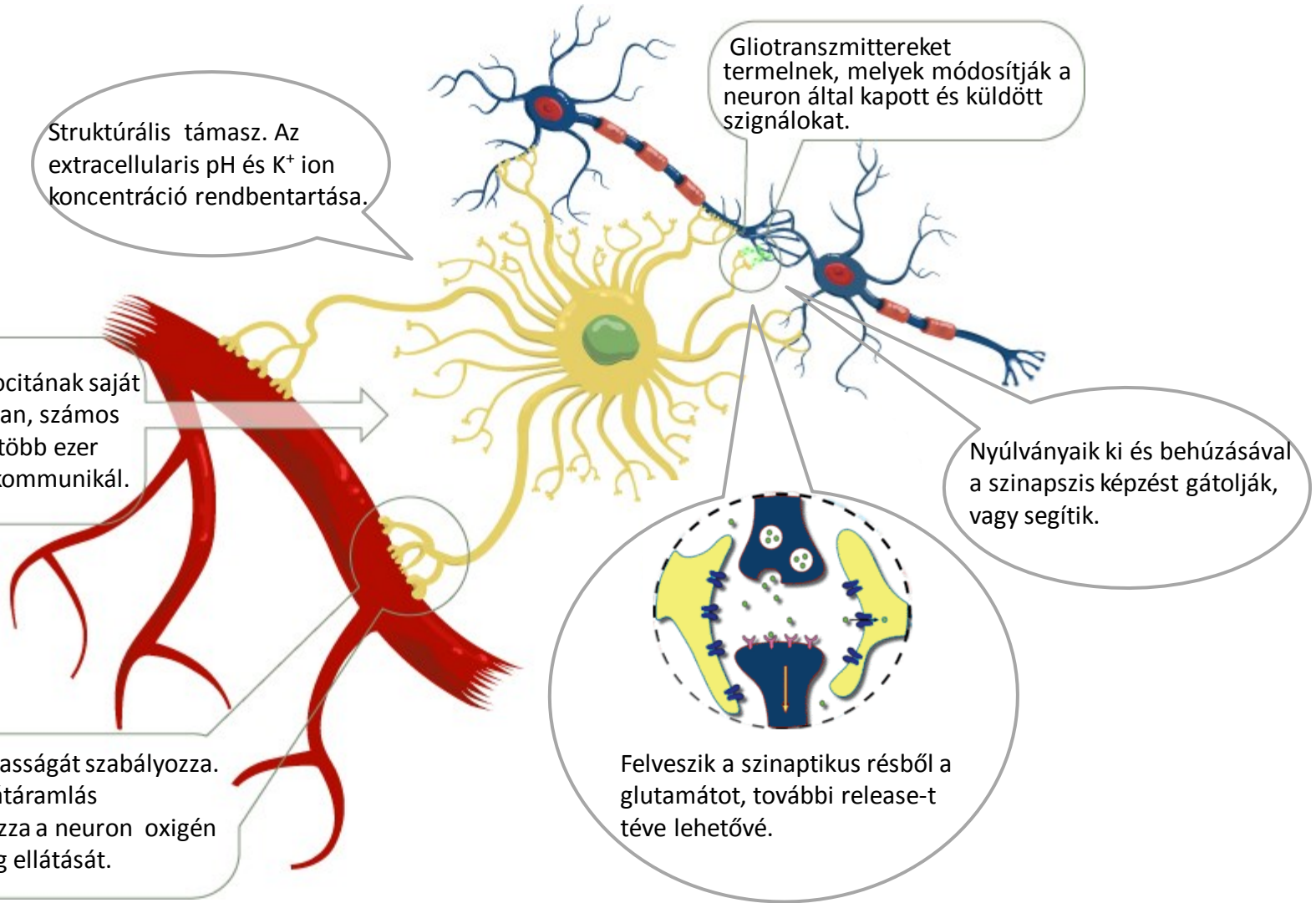
Minden asztrocitának saját territóriumuk van, számos neuronnal és több ezer szinapszissal kommunikál.

Az erek tágasságát szabályozza. A helyi vérátáramlás meghatározza a neuron oxigén és tápanyag ellátását.

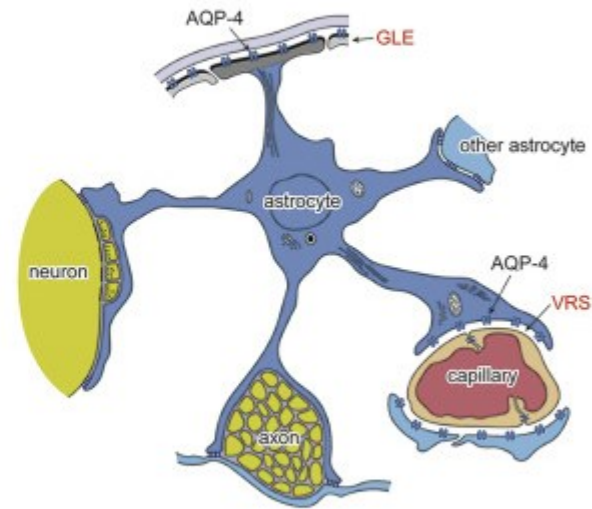
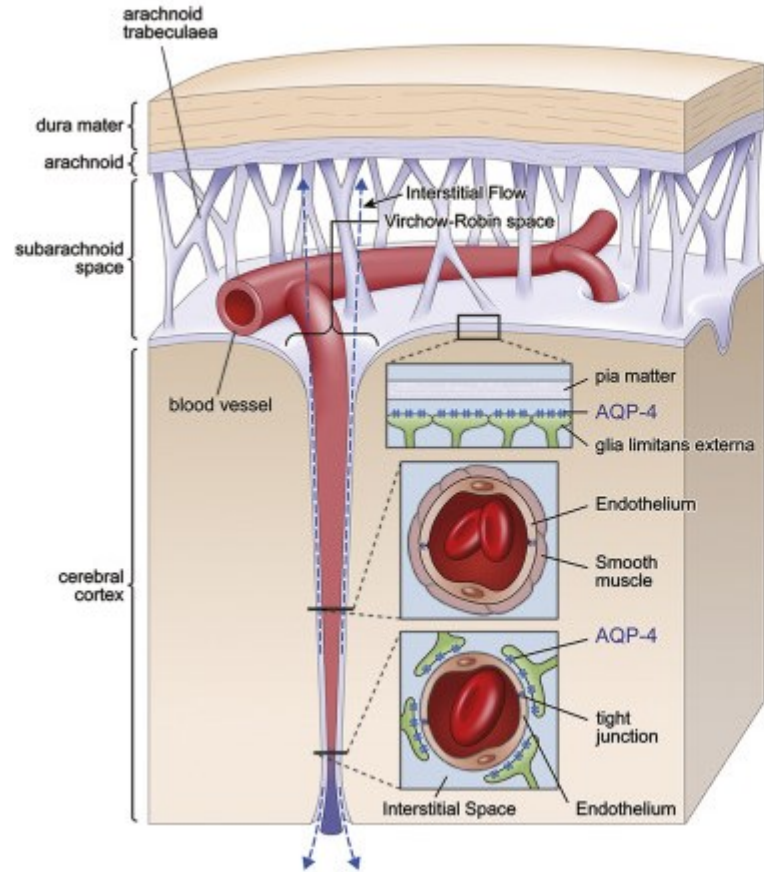
Gliotranszmittereket termelnek, melyek módosítják a neuron által kapott és küldött szignálokat.

Nyúlványaik ki és behúzásával a szinapszis képzést gátolják, vagy segítik.

Felveszik a szinaptikus részből a glutamátot, további release-t téve lehetővé.

Glia limitans: mechanikai és immunológiai barrier

Membrana limitans gliae superficialis asztrocita végtalpak alkotta barrier, ami a pia mater alatt húzódik.

Membrana limitans gliae perivascularis: gliavégtalpak bélése a perivascularis tér körül.

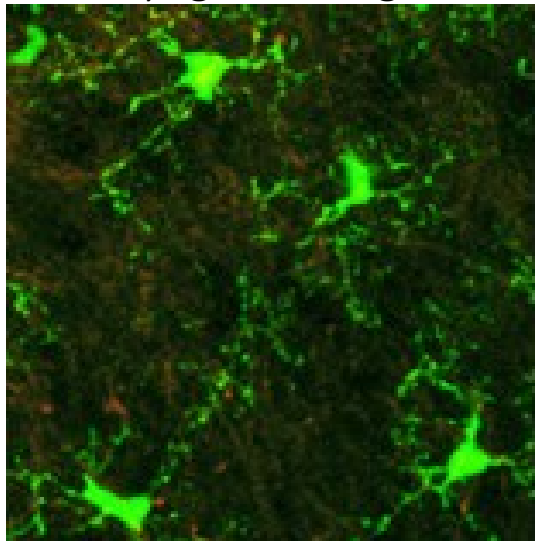
Microglia

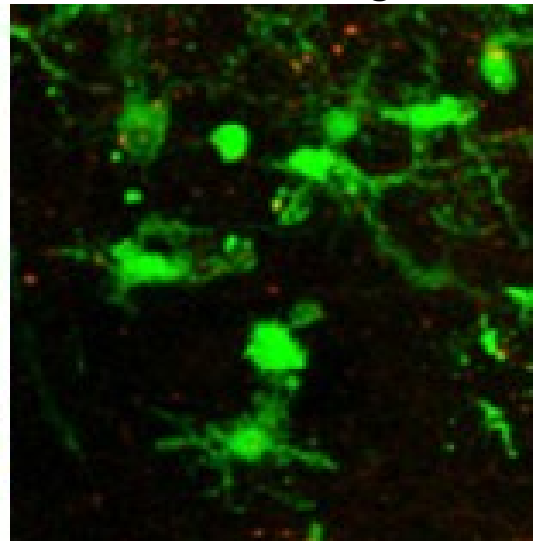
Iba1 immunfestés

- Hortega glia
- szürke- és fehérállományban is előfordul
- hematopoetikus
- **mononuclearis phagocita rendszerhez (immunrendszer) tartozik.**

nyugvó microglia

aktivált microglia

Funkciók:

- sejtörmelék phagocytálása
- immun sejtek toborzása
- trophikus és gyulladás ellenes faktorok termelése
- őssejtek vonzása a sérülés helyére
- neurotoxikus anyagokat is termel!

Források:

Dr. Alpár Alán: A központi idegrendszer sejtjei: neuronok. Synapsis, a neurotranszmisszió és idegéletani folyamatok morfológiai alapjai. Gliasejtek. Idegrostok típusai.

Dr. Bárány László: Einführung in Nervensystems

Dr. Környei Zsuzsanna: Glia sejt típusok

Dr. Tóth Zsuzsanna: A központi idegrendszer sejtjei: neuronok. Synapsis, a neurotranszmisszió és idegéletani folyamatok morfológiai alapjai. Gliasejtek. Idegrostok típusai.

Dr. Világi Ildikó: Neurokémia (Dialóg Campus Kiadó, 2003)

[KiyotakaSuzuki^aKenichiYamada^aKazunoriNakada^aYujiSuzuki^aMasakiWatanabe^aIngrid L.Kwee^{ab}TsutomuNakada](http://www.lab.anhb.uwa.edu.au/mb140/CorePages/Nervous/Nervous.htm): MRI characteristics of the glia limitans externa: A 7T study
<http://www.lab.anhb.uwa.edu.au/mb140/CorePages/Nervous/Nervous.htm>